

Oppslutning om høstingsaktiviteter

Øystein Aas

Forsker ved Norsk institutt for naturforskning (NINA)

Alf Odden

Doktorgradsstipendiat ved Høgskolen i Telemark

Sammendrag

Artikkelen analyserer data fra de nasjonale friluftslivsundersøkelsene i perioden 1970 – 2001 i lys av hypoteser eller påstander om at de såkalte høstingsaktivitetene kan betraktes som en samlet gruppe aktiviteter som går tilbake som følge av generelle endringsprosesser som globalisering, urbanisering og individualisering. Vi tilbakeviser med basis i empirien at det er noen klare fellestrekk i utviklingen for de tre aktivitetene og kan ikke få bekreftet en entydig tilbakegang, selv om bærplukking generelt og fiske blant aldersgruppen 16–24 år går tilbake. Jakt øker i perioden. Derfor kan det stilles spørsmålsteget ved hensiktsmessigheten av å betrakte aktivitetene samlet. Den ulike utviklingen for aktivitetene må sannsynligvis forklares både med ressursmessige/materielle og samfunnsmessige/individuelle faktorer. Vi tror den stabile oppslutningen om fiske og den økende oppslutningen om jakt i hovedsak må skyldes muligheten til å definere et endret meningsinnhold inn i disse aktivitetene, sammenlignet med bærplukking.

Innledning

Norsk friluftsliv omfatter en rekke ulike aktiviteter som kan være svært forskjellige i forhold til praktisk gjennomføring, historisk bakgrunn og kulturell betydning. Det har vært vanlig å samle disse i noen aktivitetsgrupper. En av disse er de såkalte høstingsaktivitetene hvor det er vanlig å regne med bærplukking, fiske og jakt. Tre aktiviteter som er svært ulike når det gjelder praksis, men som blir antatt å ha tydelige fellestrekk når det gjelder historisk bakgrunn og kulturell opprinnelse.¹

Det kan stilles spørsmål ved om høstingsaktivitetene egentlig er mer rotfestet i landsbygda enn andre aktiviteter som f.eks fotturer og skiturer. Disse hadde også sitt motstykke i tradisjonell nytteaktivitet i bygda, ved gjeting, handelsturer og seterliv. Vi vil påstå at alle de tidlige friluftslivsaktivitetene hadde sine praktiske motstykker i nytteaktiviteter knyttet til det tradisjonelle bondesamfunnet. Dette er imidlertid ofte utelatt i litteraturen.

Høstingsaktivitetene skiller seg derfor fra andre friluftslivsaktiviteter ved at man har fått et handfast utbytte i form av mat, og ikke ved at de har utgangspunkt i nyttige aktiviteter. Bykulturen kom utover 1900 tallet til å særlig vektlegge opplevelser og fotturer (Richardson 1994). Bydekulturen var nok mer nytteorientert og verdsatte konkret utbytte høyere. På denne måten har høstingsaktivitetene sammenlignet med "turfriluftslivet" kommet til å representere henholdsvis det konkrete og abstrakte - som eksempler på en del av et større skille mellom en akademisk og moderne (refleksiv) kultur – og en praktisk kultur med trekk fra det førmoderne samfunn. Så selv om byfolk i stor grad jaktet og fisket, og bygdefolk

¹ Se f.eks Breivik (1978)

opplevde natur når de oppholdt seg i fjellet, slik at skillet i praksis ikke var så stort, har det likevel vokst fram en bevissthet om et slik skille. Trolig er det likevel her snakk om ytterpunkter. Den vanlige utøver får og fikk tidligere impulser fra begge retninger. Selv om den opplevelses orienterte turkulturen er den dominerende i norsk friluftsliv, er selv store deler av bybefolkningen ikke mer enn 2-3 generasjoner fra bygde livet, slik at praktisk kunnskap har en verdi langt inn i de fleste sosiale grupper.

Praktisk nytte og direkte kontakt med naturen som høsting gir var også høgt verdsatt av den økologiske miljøvernbevegelsen fra 1970 tallet. Økt fokus på sjølvberging gir på 1970 talletet oppsving og økt symbolverdi for høstingsaktivitetene av mer ideologiske grunner.

På mange måter har derfor høstingsaktivitetene vært sterkt knyttet opp mot de rurale i vår bevissthet – noe som igjen får konsekvenser dersom det er slik at valg av friluftslivsaktiviteter blir brukt for å uttrykke identitet.

Dette er bakgrunnen for at det har vært hevdet at høstingsaktivitetene generelt svekkes, og etter hvert kanskje vil få en langt mindre plass i norsk friluftsliv, forvaltning og frivillig organisasjonsarbeid. Enkelte har hevdet at dette allerede kan observeres (Bishoff og Odden 1999, 2000), andre har mant til en viss nøkternhet og grundigere analyser (Aas 1996).

Her ser vi nærmere på utviklingstrekk i deltagelse i de tre aktivitetene i tredveårsperioden 1970 – 2001. Data grunnlaget er hentet fra 8-10 landsdekkende spørreundersøkelser, hovedsakelig i regi av Statistisk sentralbyrå. Vi deler dataene opp etter sentrale demografiske variable som kjønn, aldersgrupper, geografisk bosted, utdanning og om folk er bosatt i urbane strøk, tettsteder eller på landsbygda. I denne analysen vil vi understreke at analysene baserer seg på visuell analyse av data. En fullgod vurdering må baseres på en statistisk analyse av tidsseriedataene. Det er viktig å understreke at feilmarginene i undersøkelsene ikke er ubetydelige, og at spesielt disse friluftslivsaktivitetene vil kunne være utsatt for store årsmessige svingninger, avhengig av værforhold og om det er spesielle ”bærrår” og lignende. Derfor må en være forsiktig med å legge for stor vekt på observasjoner enkeltår. Deretter vil vi drøfte funnene i lys av de generelle utviklingstrekk, både kulturelle og materielt/ressursmessig.

Resultater: Deltakelse i høstingsaktiviteter

Tabell 1 viser de overordnede tall for utviklingen i de tre aktivitetene.

Tabell 1. Prosentvis deltagelse i bær og soppplukking, fiske og jakt blant nordmenn 16-79 år i tidsrommet 1970 – 2001. (N=1334-2894)

	1970	1974	1978	1982	1986	1989	1993	1996	1997	2001
Bær og sopp	51	54	56	50	47	44	45	43	48	42
Bær	-	-	-	-	-	-	-	41	44	38
Sopp	-	-	-	-	-	8	-	10	12	15
Fiske i alt	58	55	-	50	50	53	56	57	52	47
Sjøen	40	37	-	-	38	39	41	44	39	34
Ferskvatn	34	35		-	29	28	32	31	30	27
			-							

Jakt i alt	6	8	-	9	9	7	9	10	10	9
Småvilt	-	-	-	-	-	6	7	7	6	7
Storvilt	-	-	-	-	-	2	4	5	5	5

Bærplukking har hatt en høg oppslutning gjennom hele perioden i den forstand at om lag annenhver voksne nordmann utøver denne aktiviteten minst en gang hvert år.

Deltakelsen har imidlertid variert noe over tid. En foreløpig topp ble nådd i 1978 da deltakeren andelen var oppe i 56%, etter dette avtok oppslutningen til 44% i 1989, mens den har holdt seg relativt stabil på dette nivået gjennom hele 1990 tallet.

Det er imidlertid verd å merke seg at delaktivitetene bærplukking og sopplukking har hatt forskjellig utvikling de siste 10-12 årene, der vi kan skille disse fra hverandre. For mens plukking av bær har blitt mindre populært, har plukking av sopp en jevn økning slik at utslagene for den samla aktiviteten ikke blir så store. Som det går fram av tabell 2 har antall bær og soppturer pr utøver har ligget rundt 5 turer i hele perioden.

Fiske har og har hatt ennå litt større oppslutning enn bærplukking. Etter en topp i 1970 på 58% fikk vi en nedgang til rundt 50% 1980 tallet, før det kom en ny topp på 1990 tallet. De siste undersøkelsen har oppslutningen vært lavere og er i 2001 med 47% på det lågeste nivået siden målingene startet. Delaktivitetene fiske i sjøen og fiske i ferskvatn følger i hovedsak utviklingen for den samla aktiviteten, og viser begge en synkende tendens etter en topp i 1993 og 1996. Fiske i saltvatn har hele vegen hatt noe høyere oppslutning enn fiske i ferskvatn. Antall fisketurer pr. fisker varierer en del fra undersøkelse til undersøkelse, men har ligget på rundt 15 i hele perioden. Dette store antall turer pr utøver fører til at fiske er en av de virkelig store og omfattende friluftslivsaktivitetene i Norge, samlet sett.

Jakt er atskillig mindre utbredt enn de andre høstingsaktivitetene, men i motsetning til disse har jakt hatt en jevn økning i oppslutningen og ligger nå rundt 10%. De to del aktivitetene småvilt jakt og storvilt jakt er om lag like store, men det kan synes som om storviltjakten representerer økningen. Antall jakturer pr. jeger har ligget på rundt 12 i hele perioden.

Tabell 2. Bær og soppturer, fiske og jakt - gjennomsnittlig hyppighet i turer pr år pr utøver. (N=1334-2894)

	1970	1974	1982	1986	1989	1993	1996	1997	2001
Bær og sopp	4	4	6	4	5	5	5	5	5
Fiske i alt	16	18	11	14	14	17	18	14	16
Jakt i alt	17	13	11	10	11	13	12	13	12

Bær og sopplukking har markert størst oppslutning i de eldste aldersgruppene (tabell 3). Ungdoms gruppen har aldri vært de ivrigste bærplukkerne, men reduksjonen i deltakelsen siden 1970 tallet er massiv i denne gruppen. Etter en kraftig nedgang fram til 1986 virket oppslutningen å ha stabilisert seg rundt 30% fram til 1997, men de nye tallene for 2001 viser en ny kraftig nedgang til nå kun 18%. Nedgangen har også vært nesten like omfattende for gruppa 25-44 år. For de eldre utøverne og særlig de over 65 år har oppslutningen vært noe økende gjennom hele perioden. Fiske har også en viss nedgang blant den yngste aldersgruppen, mens det i hovedsak er stabilitet som preger de andre aldersgruppene. For jakt er det ingen klare aldersmessige forskjeller i oppslutningen.

Tabell 3. Deltakelse i høstingsaktiviteter i forhold til alder. Prosentvis oppslutning
(N=1334-2894)

	1970	1974	1982	1986	1993	1996	1997	2001
Bær og sopp								
16-24 år	41	46	38	29	34	30	32	18
25-44 år	61	60	57	52	47	46	46	41
45-64 år	52	57	53	53	52	49	61	55
Over 65 år	39	41	36	40	42	44	51	50
Fiske								
16-24 år	71	73	56	58	65	62	57	52
25-44 år	68	65	57	58	63	63	55	53
45-64 år	51	48	43	46	51	55	46	47
Over 65 år	31	25	35	26	33	30	36	31
Jakt								
16-24 år	9	12	10	12	11	13	8	12
25-44 år	7	12	11	11	10	11	11	10
45-64 år	6	9	8	6	9	9	10	9
Over 65 år	3	4	6	3	3	8	2	5

Bær og sopplukking har alltid vært en aktivitet hvor kvinnene har vært i flertall (tabell 4). Tidlig på 1970 tallet var kvinneoverskuddet på 8 prosentpoeng, dette var økt til 10 i 1982 og 11 i 1993, men var nede igjen i 8 i 1997 og 2001. Forskjellen i oppslutning mellom menn og kvinner er med andre ord relativt stabil. Det er kun små forskjeller på menn og kvinner i forhold til antall turer pr år. Fisking er også en relativt mannsdominert aktivitet gjennom hele perioden og forskjellen i oppslutning mellom kjønnene er relativt stabil. Selv om yngre kvinner deltar noe mer enn eldre er det lite som tyder på kvinneandelen har økt generelt sett. Selv om mange kvinner fisker er de ikke like ivrige som menn. For mens menn i gjennomsnitt var på 20 fisketurer i 2001 var kvinner på 9 turer. Dette mønstret har heller ikke endret seg nevneverdig de siste 30 årene ettersom de tilsvarende tallene for 1974 var henholdsvis 21 og 11 turer.

Innen jakt er mannsdominansen stor. Riktignok blir det langsomt flere kvinnelige jegere, men andelen menn øker også slik at forskjellene opprettholdes.

Tabell 4. Deltakelse i høstingsaktiviteter i forhold til kjønn. Prosentvis oppslutning
(N=1334-2894)

	1970	1974	1982	1986	1993	1996	1997	2001
Bær og sopp								
Mann	47	50	45	42	40	42	44	40
Kvinne	55	58	55	51	51	46	52	48
Fiske								
Mann	75	73	63	66	71	69	63	61
Kvinne	36	37	35	35	41	43	36	36
Jakt								
Mann	12	16	16	15	16	17	16	17

Kvinne	1	1	2	2	2	3	3	2
--------	---	---	---	---	---	---	---	---

Bær og sopplukking har gjennom hele perioden hatt rundt 15% større oppslutning i spredt bygd strøk enn i de store byene (tabell 5).

Jakt følger det samme mønsteret med klart størst oppslutning i spredt bygde strøk.

Fiske har derimot like stor oppslutning uavhengig av bostedets størrelse. Dette er også et forhold som har vært stabilt gjennom hele perioden.

Tabell 5. Deltakelse i høstingsaktiviteter i forhold til bostedets størrelse.
Prosentvis oppslutning (N=1334-2894)

	1970	1974	1982	1986	1993	1996	1997	2001
Bær og sopp								
Spredt <200	56	58	55	54	48	53	55	50
Tettbygd	50	-	51	45	46	43	47	43
By >100.000	40	-	39	43	40	37	38	33
Fiske								
Spredt <200	55	53	49	54	59	57	49	53
Tettbygd	62	-	49	45	57	57	50	46
By >100.000	54	-	48	43	48	57	47	45
Jakt								
Spredt <200	9	12	13	13	14	17	17	17
Tettbygd	5	-	8	8	8	9	8	8
By >100.000	4	-	4	6	4	7	4	5

Det er størst oppslutning om alle høstingsaktivitetene i Nord Norge (tabell 6). Dette gjelder særlig bærplukking og jakt. For begge disse aktivitetene er oppslutningen nest størst i Trønderlag, mens oppslutningen om fiske er mer jevnt fordelt.

Det virker også som om reduksjonen i oppslutningen om bær og sopp plukking gjelder for alle landsdelene.

Tabell 6. Deltakelse i høstingsaktiviteter i forhold til bostedets beliggenhet.
Prosentvis oppslutning (N=1334-2894)

	1970	1974	1982	1986	1993	1996	1997	2001
Bær og sopp								
Østlandet	50	54	51	46	-	42	46	42
Sørlandet	-	57	44	34	-	32	34	35
Vestlandet	36	41	41	45	-	41	40	30
Trønderlag	59	63	64	63	-	62	59	49
Nord Norge	81	70	57	57	-	57	65	63
Fiske								
Østlandet	55	53	45	45	-	49	41	38
Sørlandet	-	54	49	48	-	61	52	56
Vestlandet	61	56	56	59	-	66	60	59

Trønderlag	53	45	48	52	-	54	57	49
Nord Norge	71	67	57	62	-	70	60	56
Jakt								
Østlandet	6	8	8	7	-	9	9	8
Sørlandet	-	12	9	8	-	10	9	8
Vestlandet	6	6	9	8	-	10	9	7
Trønderlag	10	14	13	14	-	14	9	14
Nord Norge	7	12	13	13	-	16	14	16

Som for de fleste andre friluftslivsaktiviteter er det også her en tendens til at aktiviteten øker med økende utdanning. Forskjellene mellom de ulike utdanningsgruppene er imidlertid ikke særlig store, og betydelig mindre enn tilfellet er for fotturer og skiturer. Det virker heller ikke til å ha vært store endringer i forholdet mellom utdanningsgruppene denne tredveårsperioden.

Tabell 7. Deltakelse i høstingsaktiviteter i forhold til utdanningsnivå. Prosentvis oppslutning (N=1334-2894)

	1970	1974	1982	1986	1993	1996	1997	2001
Bær og sopp								
Grunnskole	51	52	45	-	38	38	53	42
Vdg. skole	52	54	51	-	45	43	46	39
Høgskole	53	63	61	-	57	49	51	50
Fiske								
Grunnskole	54	51	43	-	47	47	43	37
Vdg. skole	58	60	51	-	59	61	52	50
Høgskole	65	63	68	-	58	56	52	48
Jakt								
Grunnskole	6	7	9	-	8	7	9	6
Vdg. Skole	6	11	9	-	10	11	9	10
Høgskole	6	11	9	-	5	11	9	10

Oppsummering og diskusjon

De tre høstingsaktivitetene har en noe forskjellig utvikling i oppslutningen de siste 30 årene.

Jakt er den minste aktiviteten, men jegere har et relativt høgt aktivitetsnivå. I tillegg viser jakt en liten, men jevn vekst i hele perioden. Dersom man tar befolkningsveksten fra 1970 til 2001 med i betraktningen har det absolutte antallet jegere økt betydelig. Aktiviteten har hele perioden vært like utbredt blant de unge som de voksne. Dermed er det heller ingenting som tyder på en snarlig rekrutteringssvikt. Selv om det er noen flere kvinner som jakter nå enn i 1970 har ikke kvinne andelen økt nevneverdig. På tross av at kvinnene de siste 30 årene har gjort seg sterkt gjeldene på en rekke samfunnsområder som tidligere var forbeholdt menn, ser det altså ikke ut til at dette skal skje i særlig omfang når det gjelder jakt. Jakt har hele perioden vært sterkest knyttet til de som er bosatt i spredt bygde strøk. Her er det langt vanligere å være jeger enn i byene. Samtidig er det viktig å være klar over at folk som bor i de tre største byene utgjør veldig mange av det samlete antall jegere.

Gjennom hele perioden har jakt vært klart mest utbredt i Trønderlag og Nord Norge. Det har ikke vært noen entydig tendens i forhold til endringer i utøvernes utdanningsnivå. Hovedinntrykket er at oppslutningen er om lag like stor i alle utdanningsgruppene, selv om det etter 1993 ser ut til å være en utvikling i retning av at aktiviteten mister oppslutning hos de med minst utdanning og øker i gruppene med høyere utdanning. Dette kan være en følge av en generell økning i befolkningens utdanningsnivå. Jakt framstår derfor som en stabil, svakt økende aktivitet. Stabil i sin oppslutning og i sin nyrekruttering. Stabil i sin mannsdominans og i sin tilknytning til Bygde Norge. Dette virker derfor å kunne støtte opp under bildet som ofte blir tegnet av jakt som en viktig del av en maskulin og forholdsvis lukket bygdekultur². Men det store antallet jegere bosatt i byene og en svake tendensen til noe flere kvinnelige jegere bryter med dette og antyder isteden at jakt kan gis et verdifullt men ulikt meningsinnhold for ulike sosiokulturelle grupper i Norge. Den overordnede utviklingen for jakt i Norge er en annen utvikling enn den som er rapportert i andre vestlige land, for eksempel i Nord-Amerika der jaktdeltagelsen går betydelig tilbake (US DFW 2002).

For fiske er bildet mer sammensatt. Dette er en stor aktivitet som omfatter rundt halvparten av den voksne befolkningen, som i tillegg utøver aktiviteten relativt ofte. I tillegg vet vi fra tidligere undersøkelser³ at barn i alderen 11-15 år er enda mer aktive enn den gruppa denne undersøkelsen omfatter. Fiske hadde størst oppslutning på 1970 tallet. Oppslutningen avtok med om lag 5 prosentpoeng på 1980 tallet for så å stige til gamle høyder tidlig på 1990 tallet. Tallene fra 2001 tyder på en ny nedgang, men det er vanskelig å si om dette er en utvikling som vil vare. Rekrutteringen til fiskeaktivitetene er ikke like god som tidligere. For mens oppslutningen blant aldersgruppene over 45 år har holdt seg stabil siden 1970, har oppslutningen blant de yngste aldersgruppene blitt redusert med mellom 15 og 20%. Dette har bl.a medført at mens de yngste var de klart mest aktive fiskerne i 1970, er oppslutningen i 2001 like stor i alle aldersgrupper opp til pensjonsalder. Gjennom hele perioden har fiske vært omtrent dobbelt så utbredt blant menn som blant kvinner. Kvinneandelen har holdt seg rimelig stabil og det ser heller ikke ut til at unge kvinner fisker mer nå enn de gjorde for 30 år siden. Derfor tyder alt på kjønns forskjellene vil holde seg i åra framover. Bostedets størrelse har forholdsvis liten betydning for om folk fisker eller ikke. Gjennom hele perioden er den svak tendens til at folk fra de store byene fisker mindre de andre gruppene, men det forandrer ikke inntrykket av at halvparten av alle nordmann fisker uavhengig av bosted. I forhold til landsdel har fiske naturlig nok størst oppslutning i de delene

² Se f.eks Halvard. C. Hansen sin artikkel i Dagbladet 13.10.02 med tittelen Bygdedyret er hannkjønn

³ Se Vaage (1999)

av landet hvor mulighetene ligger til rette for både sjø og innlandsfiske. Dette er trolig noe av årsaken til at det er færre oppslutning i Østlandsområdet. At det gjennom det meste av perioden blir fisket mest i Nord Norge kan knyttes til de gode mulighetene for å utøve aktiviteten, men blir også ofte knyttet til en sterk høstingskultur. I denne sammenhengen er det interessant å se at det etter 1986 ikke fiskes mer i Nord Norge enn i flere andre landsdeler. Gjennom hele perioden har det vært en tydelig tendens til at oppslutningen om fiske aktivitetene er større jo høyere utdanningsnivået er.

Bær- og sopplukking er også en i utgangspunktet betydelig aktivitet, med bred deltagelse fra befolkningen, men med langt færre antall turer i snitt enn fiske. Men for bær- og sopplukking ser utviklingen ut til å peke klart nedover. (Vi har her av tekniske årsaker i hovedsak vært nødt til å belyse de to delaktivitetene samlet, og vi utelukker ikke at de kan fortsette å utvikle seg ulikt, først og fremst ved at sopplukking i perioden viser en samlet økning, i motsetning til bærplukking). Særlig er nedgangen betydelig i de to yngste aldersgruppene gjennom 30-årsperioden. Bær- og sopplukking er den ene av de tre hovedaktivitetene som har kvinnedominans.

Vi kan altså konkludere med at det er visse fellestrekk, men også svært store ulikheter å se i utviklingstrekk og sosiodemografiske karakteristika for deltagelsen i de tre høstingsaktivitetene vi her har studert. Jakt øker, fiske varierer rundt et nokså stabilt nivå, mens bærplukking mister oppslutning. Sopplukking øker antagelig betydelig. Bær og sopp er kvinnedominert, jakt domineres sterkt av menn, mens det også innen fritidsfisket er en klar mannsovervekt. Fiske har en jevnere geografisk og sosiokulturell utbredelse enn jakt og bærplukking, det har også sopplukking. Bær og fiske taper blant de yngste, bær også blant barnefamiliene. Det er tilløp til at deltagelsen blant de eldre kan øke. At oppslutningen om aktivitetene samlet sett er størst i Nord Norge understreker funn fra mange andre undersøkelser som har påpekt at høstingskulturen står særlig sterkt i denne landsdelen.

Hvordan kan vi så forklare disse utviklingstrekkene? Etter vår vurdering finner vi disse i to grupper av hovedforklaringer:

Den første dreier seg om endringer i materielle forhold slik som;

- Seksdoblingen (!) av elgbestanden i perioden gir åpenbart bedre muligheter for jakt (Brottveit & Aagedal 1999, SSB 2001). Bestanden av bær og fisk har neppe endret seg noe særlig. For visse fiskearter har vi endog hatt en betydelig nedgang i perioden, nemlig for laks på 1990-tallet.
- Velstandsøkningen har gitt mindre behov (økonomisk) for utnytting av kjøtt, fisk og bær. Samtidig har allmenn tilgang på fryser gjort lagringen lettere og mindre arbeidskrevende.
- Endret bosettingsmønster gjør at flere har vanskeligere tilgang til områder som er egnet til høstingsaktiviteter, i alle fall på dagtid/kveldstid.
- Bedre kommunikasjoner og økt velstand gjør på den annen side at flere har råd til nødvendig utstyr og reiser til utmarksområder for rekreasjon.

Den økonomiske utviklingen legger føringer på den kulturelle utviklingen, samtidig som den også virker direkte inn på mulighetene for å drive med ulike aktiviteter. Generelt gir økt velstand bedre muligheter for å drive med friluftsliv, men for høstingsaktivitetene fører den til at den økonomiske betydningen av høstingen blir mindre, og kan blant annet bidra til at former for fiske slik som fang og slipp vil vise seg å bli viktigere og viktigere fremover.

Den andre dreier seg om generelle kulturelle endringsprosesser i det såkalte seinmoderne samfunn. Dette handler blant annet om forhold som blir beskrevet som stigende refleksivitet (Giddens 1994, 1996), individualisering (Beck et. al 1994) og kulturell frisetting (Zhie 1993). Konsekvensene av denne utviklingen vil være at tradisjonenes betydning svekkes og at det gis større rom for egne valg og en selvvalgt identitet (Inglehart 1990, Hellevik 1996). Sett i lys av dette er det rimelig å forvente at fritiden får økende betydning, og at valg av livsstil og fritidsaktiviteter, særlig blant ungdom, aktivt blir brukt til å uttrykke ens identitet (Giddens 1993, Zhie 1993, Almås et.al 1995). For friluftslivets del kan dette gi seg utslag i en økende vektlegging av blant annet spenning, mestring, utstyrsbruk og aktiviteter som er egnet til markering av identitet. Dermed vil aktiviteter som tilfredsstillende disse kravene vil øke i oppslutning, mens de som ikke gjør det vil få et redusert omfang (Bischoff & Odden 1999, 2000).

Begge forklaringene har noe for seg, og vi vil påstå at i denne sammenheng virker de både hver for seg og i samvirke med hverandre. Når vi ser en så klar forskjell mellom jakt og fiske på den ene siden og bærplukking på den andre tror vi det blant annet skyldes at jakt og fiske gjennom potensiale for endret meningsinnhold (spenning, mestring, ikke forbrukende/fang og slipp) kan møte tidens krav og dermed bedre holde oppslutningen oppe enn tilfellet er for bærplukking, som trolig ikke har dette endringspotensialet.

Jakt og fiske gir både spenning og utfordring. Og økt spesialisering innen aktiviteten gir også mulighet for en sterk utstyrs interesse og mulighet for å markere en særpreget identitet. Så selv om høstingstankegangen ser ut til å stå seg dårlig i dagens samfunn (Odden & Aas 2002), gir aktivitetene grunnlag for et mer tidsriktig meningsinnhold. Selv om dette trolig omfatter en begrenset del av befolkningen (unge, urbane, middelklassen?) omfatter de såpass mange at rekrutteringen og dermed oppslutningen opprettholdes (fiske), eller faktisk øker (jakt). I samme retning virker også funn som viser at det kulturelle og økonomiske trykket mot bygde Norge, gjør at unge menn aktivt og refleksivt velger tradisjonelle aktiviteter (særlig jakt, men også fiske) for å markere en identitet som er forankret i det lokale (Skogen 2000, Krange & Skogen 2001).

Det at vi i større grad må velge vår identitet er et generelt fenomen og i hovedsak peker dette bort fra høsting, men når det gjelder jakt kan de også virke stabiliserende på oppslutningen.

Meningsinnholdet er med andre ord i gradvis endring, hvordan folk fisker er også i gradvis endring, men i den grove aktivitetsstatistikken som blant annet denne artikkelen bygger på, kommer dette ikke tydelig til uttrykk. Derfor kan endringene være mer omfattende enn det man kan få inntrykk av ved kun å se på tallene.

Bærplukking har trolig ikke disse mulighetene for endring av meningsinnhold. Verken i forhold til utstyrs og aktivitetsspesialisering eller identitetsmarkering. Derfor svikter rekrutteringen mer og mer, noe som etter hvert også vil bli tydelig på den totale oppslutningen. Selv om flere peker på at selvplukket bær i større grad brukes til festmat og

mindre til hverdags⁴, er ikke dette en endring som gjør at den store oppslutningen kan opprettholdes på lang sikt.

Samfunnsutviklingen de siste 30 årene har medført at de tre aktivitetene jakt, fiske og bær/sopp plukking har utviklet seg svært forskjellig. Dette gjelder oppslutningen om aktivitetene i befolkningen, men også aktivitetens meningsinnhold. Selve høstingstanken virker å få mindre betydning innen jakt og fiske, og blir trolig i stigende grad erstattet av andre legitimeringer.

Etter vår oppfatning bør man derfor være forsiktig med å se på jakt, fiske og bær / sopp plukking under ett og samle de i kategorien høstingsaktiviteter.

Litteratur

- Almås, R., Karlsen, K.H. & Thorland, I. Fra pliktsamfunn til mulighetstorg. Senter for bygdeforskning, rapport 5/1995.
- Beck, U., Giddens, A., Lash, S. Reflexive modernization. Polity Press 1994.
- Bischoff, A & Odden, A.: Ungdom og friluftsliv – endringer i lys av modernitetsprosesser. I Naturforvaltning og samfunnsfag II. Referat fra konferanse 12-13.10.1999. DN-notat 1999-6
- Bischoff, A. & Odden, A. Moderniseringsprosesser i utmarka – konsekvenser av endringer innenfor friluftslivet. I Utmark no.1 mai 2000.
- Brottveit, Å & Agedal, O. (red.). Jakta på elgjaktkulturen. Abstrakt forlag 1999.
- Breivik, G. To tradisjoner i norsk friluftsliv. I Breivik (red.) Friluftsliv fra Fridtof Nansen til våre dager. Universitetsforlaget, Oslo. 1978.
- Giddens, A. Modernitetens konsekvenser. Hans Reitzels Forlag 1994
- Giddens, A. Modernitet og selvidentitet. Hans Reitzels Forlag 1996
- Hansen, H. C. Bygdedyret er hannkjønn. Dagbladet 13.10.2002
- Hellevik, O. 1993. Kulturelle skillelinjer i dagens samfunn. Sosiologisk Tidsskrift 1:25-50.
- Hellevik, O. Nordmenn og det gode liv. Universitetsforlaget 1996
- Inglehart, R. Culture shift in advanced industrial society. Princeton. Princeton University Press 1990.
- Krange, O & Skogen, K. Naturen i Stor Elvdal, ulven og det sosiale landskap. En kortrapport fra prosjektet Konfliktlinjer i utmark. NOVA temahefte 1/2001.
- Odden, A. & Aas, Ø. Motiver for friluftslivsutøvelse - teori, metoder og resultater fra norske undersøkelser i perioden 1974-2001. Innlegg på FRIFO's forskningskonferanse på Øyer 19-20.11.2002

⁴ Se f.eks Pedersen (1999)

- Pedersen, K. Det har bare vært naturlig – Friluftsliv, kjønn og kulturelle brytninger.
Avhandling, Dr. scient graden. Institutt for samfunnsfag, Norges idrettshøgskole 1999
- Richardson, H. Kraftanstrengelse og ensomhet. En analyse av det norske friluftslivets kulturelle konstruksjoner. Hovedoppgave i etnologi. Institutt for kunsthistorie og kulturvitenskap, UiB 1994.
- Skogen, K. Friluftsliv som seismograf for sosial endring. Snowboardere og jegere i det seinmoderne. Prøveforelesning til dr.polit. graden. Institutt for sosiologi. Universitetet i Oslo 2000.
- Statistisk sentralbyrå. Jaktstatistikk 2001.
- Vaage, O. F. Ut på tur. I Samfunnsspeilet 4/1999.
- Zhie, T. 1993. Kulturanalyser: ungdom, utbildung, modernitet. Stockholm, Brutus Østlings Bokforlag 1993.
- Aas, Ø. Recreational fishing in Norway from 1970 to 1993: trends and geographical variation. Fisheries Management and Ecology 3.1996.